

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ОПЕРАТИВНОГО ПРАЦІВНИКА ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дьорова О. М.

Метою статті є дослідження ролі психологічної підготовки оперативного працівника під час виконання службових повноважень в умовах воєнного стану. Проблема психологічної підготовки поліцейських є професійно значущою, адже від рівня готовності залежить не тільки ефективність виконання службових обов'язків, але й їх власна безпека. Особливо, в умовах воєнного стану психологічна підготовка набуває особливої актуальності. Сучасні виклики зумовлюють необхідність поглибленого дослідження проблемних питань психологічної підготовки оперативного працівника під час виконання службових повноважень. Результати проведеного анонімного анкетування підтверджують важливу роль психологічної підготовки оперативного працівника під час несення служби.

Важливо визначити у процесі дослідження рівень психологічної підготовки у поліцейського на теперішній час, а особливо, які негативні чинники впливають на оперативного працівника під час виконання службових обов'язків та які шляхи вирішення проблемних питань. Для цього, нами було проведено анонімне анкетування оперативних працівників НПУ України. Окремі результати опитування говорять про те, що для успішного виконання службових обов'язків оперативним працівникам необхідно приділити увагу розвитку таких якостей як впевненість в собі, наполегливість, самовдосконалення, цілеспрямованість та інше. На нашу думку, їх розвиток можливий на тренінгах під час проходження професійної підготовки на заняттях психологічної підготовки, яка в свою чергу, має бути багаторівневою та максимально адаптивною до умов близьких до сучасних викликів.

Системні заняття сприятимуть: виробленню психологічної стійкості у оперативного працівника; подолання тривожності; покращення здатності швидко та якісного виконання завдань; оптимізації навичок щодо своєчасного вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю; налаштуванню до проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій у екстремальних умовах тощо.

Ключові слова: поліцейський, оперативний працівник, психофізична готовність, психологічна підготовка, воєнний стан, заходи примусу.

Dorova O. M. The role of psychological training of an operational officer in the performance of duty under martial law

The purpose of the article is to study the role of psychological training of an operational officer in the performance of duty under martial law. The problem of psychological training of police officers is professionally significant, since not only the efficiency of performance of official duties, but also their own safety depends on the level of readiness. Especially in the context of martial law, psychological training becomes especially relevant. Modern challenges necessitate an in-depth study of the problematic issues of psychological training of an operational officer in the performance of his/her duties. The results of the anonymous survey confirm the important role of psychological training of an operational officer during service.

It is important to determine in the course of the study the level of psychological training of a police officer at the present time, and especially what negative factors affect an operational officer during the performance of his/her duties and what are the ways to solve problematic issues. For this purpose, we conducted an anonymous survey of operational officers of the National Police of Ukraine. Some results of the survey indicate that in order to successfully perform their duties, operatives need to pay attention to the development of such qualities as self-confidence, perseverance, self-improvement, determination, etc. In our opinion, their development is possible in training sessions during professional training at psychological training classes, which, in turn, should be multi-level and as adaptive as possible to the conditions close to modern challenges.

Systematic training will help to: develop psychological resilience in an operative; overcome anxiety; improve the ability to perform tasks quickly and efficiently; optimize skills in taking timely measures to eliminate threats to life and health; prepare for operational and search activities and investigative (detective) actions in extreme conditions, etc.

Key words: police officer, operational officer, psychophysical readiness, psychological training, martial law, coercive measures.

Постановка проблеми та її актуальність.

Психологічна підготовка відіграє важливу роль у діяльності всіх працівників та підрозділів Національної поліції України. Не дивлячись на те, що стандартна освітня доктрина підготовки здобувачів у закладах вищої освіти системи МВС України зорієнтована на несення служби у мирний час, кількість поліцейських, які потребують психологічної підготовки, на нашу думку, зростає кожного дня. Оперативні працівники під час виконання службових завдань постійно перебувають у складних умовах. Застосовуючи такі заходи примусу, як: 1) фізичний вплив (сила); 2) застосування спеціальних засобів; 3) застосування вогнепальної зброї, що передбачені Законом України «Про Національну поліцію України» [1], поліцейський повинен перебувати у такій психофізичній готовності, аби його дії сприяли охороні прав і свобод людини, попередженню та запобіганню правопорушень, та й в цілому належно виконувати широке коло обов'язків.

Тим більше, у зв'язку із активними реформацийними процесами, викликаними запровадженням воєнного стану в Україні, на поліцейських покладено значно ширший спектр повноважень, що супроводжується психологічним та фізичним навантаженням. Відповідно, успіх у діяльності фахівця забезпечується лише за умови організації систематичної психологічної підготовки у підрозділах. Однак, на практиці рівень психологічної підготовленості не зовсім відповідає сучасним викликам. Підтвердженням цього є результати анонімного анкетування щодо визначення проблемних аспектів психофізичної готовності відносно працівників кримінальної поліції. Так, нами було розроблено ряд питань, які включають визначення стану психологічної вогневої, фізичної та стрілецької готовності оперативного працівника під час виконання службових обов'язків. Деякі результати опитування, що стосуються психологічної підготовки поліцейського проаналізуємо у даній статті.

Тож, вбачаємо проблему недостатньої психофізичної підготовленості оперативних працівників до виконання завдань, що негативно відображається на результатах службової діяльності. Негативні аспекти результатів діяльності оперативних працівників підсилюють необхідність детального дослідження як психофізичної підготовки поліцейських в загальному, так і визначення ролі психологічної підготовки оперативного працівника під час виконання службових повноважень у тому числі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні положення психологічної підготовки поліцейських в цілому та й на сучасному етапі досліджували ряд таких науковців як: С.С. Вітвіцький, Н.І. Клименко, О.М. Мердова, О.М. Пасько, Л.М. Прудка, О.М. Цільмак, Н. Ярема та інші.

Колектив дослідників В.П. Остапович, В.Г. Бабенко, Л.А. Кирієнко, І.І. Пампура вдало окреслили особливості підготовки поліцейського до застосування заходів фізичного впливу [2], наголошуючи на методах і прийомах психологічної підготовки особового складу. На їх думку, слід акцентувати увагу на систематичних прийомах і способах розвитку психологічної готовності й стійкості до впливу психотравмуючих факторів [2].

Удосконалення організації психологічної підготовки поліцейських до перебування в умовах бойової обстановки та виконання бойових (спеціальних) завдань досліджувала Н.О. Білевич, яка дійшла висновку, що психологічна підготовка особового складу до перебування в умовах бойової обстановки та виконання бойових (спеціальних) завдань починається в першу чергу із фахової підготовки самих психологів, оволодіння ними необхідними для цього знаннями та навичками, а також удосконалення здатності надавати потрібну теоретичну інформацію та формувати необхідні якості та уміння у особового складу [3].

Я.С. Пономаренко [4] досліджувала психологічну стійкість до стресу у поліцейських в умовах війни, акцентуючи увагу на тому, що своєчасна психологічна підготовка поліцейських має вирішальне значення у підвищенні стійкості до стресу та зменшення його наслідків у майбутньому [4].

Однак, попри інтенсивне збільшення кількості наукових досліджень, присвячених проблемним питанням психологічної підготовки поліцейських Національної поліції України, актуальність вивчення ролі психологічної підготовки оперативного працівника під час виконання службових повноважень залишається.

Тож, метою цієї статті є дослідження ролі психологічної підготовки оперативного працівника під час виконання службових повноважень в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, на оперативних працівників, та й на поліцейських Національної поліції в загальному, покладено дуже відповідальне завдання, яке, зумовлене особливостями службової діяльності, а саме:

- постійна загроза життю та здоров'ю;
- безперервна нервово-психологічна напруга;

– підвищений рівень відповідальності щодо прийняття критично важливих рішень;
– ускладнені умови виконання повноважень (ненормований робочий день, брак ресурсів та брак часу тощо).

З.Р. Кісіль та Р.-В. В. Кісіль зазначають, що професійний стрес у працівників Національної поліції України спричинений різноманітними за своєю природою детермінантами, однією із домінуючих є специфічні умови професійної діяльності поліцейських. Службова діяльність правоохоронців обумовлюється такими стрес-факторами, як протидія озброєному деліквенту; отримання каліцтва або поранення під час виконання службових завдань; високий рівень відповідальності за прийняте рішення в умовах інформаційної невизначеності; стресогенність та ризик небезпечності здійснюваних функцій; застосування заходів фізичного примусу чи вогнепальної зброї на ураження тощо [5].

Тож, важливо визначити, який рівень психологічної підготовки у поліцейського на теперішній час, які негативні чинники впливають на оперативного працівника під час виконання службових обов'язків, які шляхи вирішення проблемних питань тощо. Для цього, нами було проведено анонімне анкетування оперативних працівників Одеської, Миколаївської, Херсонської областей. Розглянемо результати опитування деяких з них.

Отже, у вищезгаданому дослідженні взяли участь 328 оперативних працівників – поліцейських НП України. Опитувальник включав запитання, що стосувались визначення рівня психофізичної готовності працівників кримінальної поліції до застосування заходів примусу. Тож, для того, аби визначити роль психологічної підготовки оперативного працівника під час виконання службових повноважень в умовах воєнного стану, проаналізуємо деякі результати опитування.

В умовах воєнного стану ефективно виконання службових обов'язків потребує не тільки набуття професійно важливих якостей але й володіння навичками контролю власного стану, підвищення рівня психологічної підготовки поліцейського.

Так, на питання, що є головною складовою успішного виконання службових обов'язків, ми отримали наступні результати (дивись рис. 1.):

а) впевненість у собі – 29%; б) наполегливість – 22%; в) самовдосконалення – 14%; г) цілеспрямованість – 24%; д) інше - 11% (наявність мотивації, законність дій, розум (інтелект), професіоналізм, фінансове забезпечення).

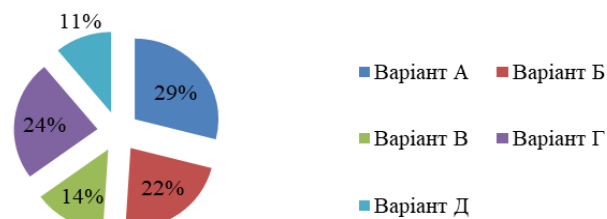

Рис. 1. Головна складова успішного виконання службових обов'язків

Так, відповідно до результатів анкетування, 29% опитаних поліцейських вважає, що впевненість у собі є головною складовою успішного виконання службових обов'язків; 14% респондентів переконані, що це самовдосконалення, ще 22% оперативних працівників зазначили, що це наполегливість; 24% особи відмітили цілеспрямованість. Інші 11% вказали на такі складові як: наявність мотивації, законність дій, розум (інтелект), професіоналізм, фінансове забезпечення. Такі результати говорять про те, що для успішного виконання службових обов'язків оперативним працівникам необхідно приділити увагу розвитку таких якостей як впевненість в собі, наполегливість, самовдосконалення, цілеспрямованість та інше. На нашу думку, їх розвиток можливий на тренінгах під час проходження професійної підготовки на заняттях психологічної підготовки, яка в свою чергу, має бути багаторівневою та максимально адаптивною до умов близьких до сучасних викликів.

Напружений характер професійної діяльності працівників кримінальних підрозділів поліції України, висока відповідальність та психологічна «вартість» результатів їхньої діяльності, наявність невизначеності та інформаційних перевантажень, висока ймовірність виникнення > непередбачених подій, а також загроза їхньому здоров'ю та життю сьогодні являються причинами виникнення різного роду труднощів при здійсненні професійної діяльності в особливих умовах, викликають в особового складу стан напруженості та ставлять під загрозу зриву виконання професійного завдання [6].

На психологічному рівні тривожність відчувається як: напруга, занепокоєність, нервозність, почуття невизначеності, почуття, що загрожує небезпеці, невдачі, неможливість прийняти рішення та відчуття безсилля перед ними тощо [7].

Особливо, виконання службових повноважень поліцейських супроводжується тривожністю у зоні бойових дій. Тож на питання, чи часто у Вас виникає почуття тривоги під час виконання службових обов'язків, ми отримали такі результати (дивись рис. 2.):

а) так, виникає – відповіло 7% оперативних працівників; б) ні, не виникає – відповіли 64% оперативних працівників; в) іноді виникає – відповіли 27% оперативних працівників; г) вагаюся з відповіддю – відповіли 2% оперативних працівників.

Таким чином, виходячи із результатів опитування, ми встановили, що тільки у 7% опитаних оперативних працівників виникає почуття тривоги під час виконання службових обов'язків; 64% респондентів відповіли, що ні, не виникає; 27% опитаних зазначили, що іноді виникає; 2% осіб вагаються з відповіддю. Отже, необхідно спрямувати навчально-формуючі заходи на підвищення психологічної готовності у респондентів в напрямку подолання почуття тривоги під час виконання ними службових обов'язків. Більше того, важливо переглянути засоби реалізації та форми психологічної підготовки працівників кримінальної поліції для несення служби в активній зоні бойових дій.

Рис. 2. Показники частоти почуття тривоги у оперативних працівників під час виконання ними службових обов'язків

Психологічна готовність оперативних працівників до виконання службових обов'язків є особливим станом, який пов'язаний з внутрішнім мотиваційно-ціннісним ставленням до професійної діяльності. Так, на питання, чи вважаєте Ви себе психологічно готовим до виконання службових обов'язків, за результатами опитування оперативних працівників ми отримали результати (дивись рис. 3.):

а) так, вважаю – відповіло 96% оперативних працівників; б) ні, не вважаю – відповіли 1% оперативних працівників; в) іноді вважаю – відповіли 2% оперативних працівників; г) вагаюся з відповіддю – відповіли 1% оперативних працівників.

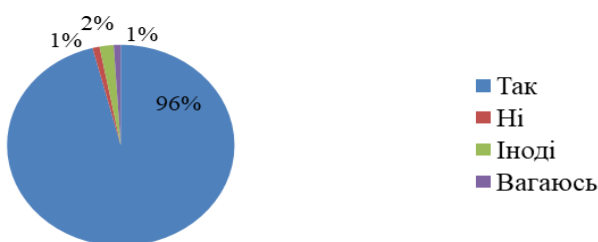

Рис. 3. Точка зору оперативного працівника відносно власної готовності до виконання службових обов'язків

Таким чином, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що вважають себе психологічно готовим до виконання службових обов'язків 96% респондентів; психологічно не готовим вважають себе 1% оперативних працівників; іноді психологічно готовим відзначили 2% опитаних поліцейських; вагаються з відповіддю 1% осіб. Отже, психологічна готовність оперативного працівника до виконання службових обов'язків є основою активної поліцейської роботи, яка сприяє продуктивності та ефективності діяльності.

Високий рівень психологічної готовності поліцейських до професійної діяльності в ризиконебезпечних ситуаціях є можливим за умови періодичного відпрацювання спеціальної психологічної підготовки та постійного психологічного супроводу. Вказані заходи є надзвичайно важливими, адже психологічна готовність – це система динамічна, тобто така, що формується за певних умов задля досягнення результату – створення психічного стану, який забезпечує можливість і здатність бійців успішно виконувати завдання. Причому слід зауважити, що сформований психічний стан потребує постійного підтримання рівня функціонування [8].

На питання, які повинні бути очікувані результати внаслідок підвищення рівня психологічної готовності поліцейського кримінальної поліції, оперативні працівники відповіли (дивись рис. 4.):

а) налаштованість до швидкого та якісного виконання завдань – зазначили 21% оперативних працівників; б) своєчасне вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю – зазначили 17% оперативних працівників; в) налаштованість до проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій – зазначили 14% оперативних працівників; г) все вищеперераховане – зазначили 47% оперативних працівників. д) жодних результатів не очікується – 1% оперативних працівників.

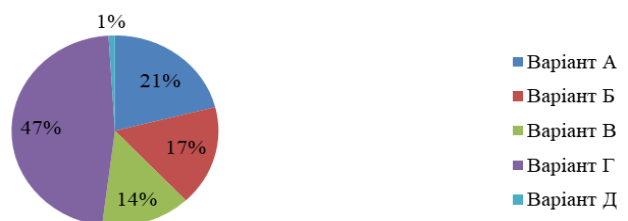

Рис. 4. Показники очікуваних результатів внаслідок підвищення рівня психологічної готовності поліцейського кримінальної поліції

Таким чином, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що внаслідок підвищення

рівня психологічної готовності поліцейського кримінальної поліції очікують налаштованість до швидкого та якісного виконання завдань 21% опитаних оперативних працівників; налаштованість до проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій так зазначили 17% респондентів; на налаштованість до проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій очікують 14% опитаних; очікують в результаті підвищення рівня психологічної готовності все вищеперераховане 47% поліцейських; тоді як взагалі нічого не очікують 1% осіб.

Тож вважаємо, що якісні заняття з психологічної підготовки працівників кримінальної поліції сприятимуть здатності швидкого та якісного виконання завдань, оптимізують навички щодо своєчасного вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю, налаштують до проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій.

Висновки. Актуальність психологічної підготовки сьогодні є вкрай суттєвою у період воєнного стану для поліцейських, так як формує готовність виконувати службові повноваження в умовах ризику для життя та здоров'я, незважаючи на зовнішні та внутрішні впливи.

Таким чином, психологічна підготовка оперативного працівника під час виконання службових повноважень у період воєнного стану відіграє важливу роль. Цілеспрямовані системні заняття сприятимуть: виробленню психологічної стійкості у оперативного працівника; подолання тривожності; покращення здатності швидкого та якісного виконання завдань; оптимізації навичок щодо своєчасного вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю; налаштуванню до проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій у екстремальних умовах тощо.

Література

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text1.

2. Остапович В.П., Бабенко В.Г., Кирієнко Л.А., Пампура І.І. Психологопедагогічні особливості підготовки поліцейського до застосування заходів фізичного впливу: навч.-метод. посіб. / за ред. д-ра юрид. наук, проф. В.О. Криволапчука. Київ: ДНДІ МВС України, Вид. Людмила, 2018. 168 с.

3. Білевич Н.О. Організація психологічної підготовки поліцейських до перебування в умовах бойової обстановки та виконання бойових (спеціальних) завдань. *Актуальні питання психологічного забезпечення діяльності Національної поліції та закладів вищої освіти МВС України* [Текст] : матеріали VI міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 18 квіт. 2024 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 32-37.

4. Пономаренко Я.С. Поліція в умовах війни: професійні стресові фактори. *Особистість, Суспільство, Війна*. Харків, 2022. С. 95-98. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/30db4e1b-15a3-46eb-9ebf-1d10de7a5a07/content>.

5. Кісіль З.Р., Кісіль Р.-В.В. Психоемоційна напруженість як детермінанта професійної деформації працівників Національної поліції України. *Соціально-правові студії*. 2021. № 3 (13). С. 177-188.

6. Чухраєва Г.В. Стреси та дистреси в психологічній діяльності працівників поліції. *Вісник Харківського національного університету*, 2016. Вип. 59. С. 94-97.

7. Ткаченко С.В., Ніколаєнко Н.В. Дослідження рівня емоційної тривожності борців в змагальних умовах. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Випуск 44. Чернігів: ЧДПУ, 2007. № 44 С. 106-109.

8. Галич М.Ю. Особливості впливу умов професійної діяльності поліцейських на емоційну сферу особистості. *Юридична психологія*. 2021. № 3 (29). С. 44-52.

Дьорова О. М.,
інспектор відділу «Служба освітньої безпеки»
ОРУП № 2
Головного управління Національної поліції
в Одеській області